

"Raport generalizat

privind rezultatele evaluării externe a programelor de studii la Drept din Republica Moldova, prin comparație cu un referențial din cel puțin o țară europeană" *

Introducere

Unul dintre obiectivele prioritare ale reformei în învățământul superior în Republica Moldova îl constituie asigurarea accesului și calității serviciilor educaționale acordate beneficiarilor sistemului de învățământ din sistemul juridic. În acest sens Ministerul Educației a demarat un proces de modificare a Legii Învățământului cu privire la asigurarea calității în învățământul superior, lansând, totodată, și alte acțiuni legate de asigurarea calității. Astfel, în cadrul **Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru perioada anilor 2011-2016 și al Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei**, una dintre acțiunile principale este realizarea evaluărilor externe a calității învățământului juridic superior din Republica Moldova, în conformitate cu bunele practici europene și principiile Procesului Bologna, sub responsabilitatea Ministerului Educației din Republica Moldova.

În acest context, a fost lansată o procedură internațională vizând implementarea unui proces integrat de evaluare sectorială și generală în domeniul științelor juridice, vizând evaluarea programelor de licență din domeniul Drept oferite de instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, cu toate activitățile preliminare pe care le presupune un asemenea proces (elaborarea unei Metodologii de evaluare și formarea evaluatorilor interni de la instituțiile de învățământ superior responsabili cu întocmirea

* Titlatură extrasă din Caietul de sarcini pentru contractarea serviciilor de evaluare externă a programelor de Drept

rapoartelor de auto-evaluare care stau la baza vizitei de evaluare), respectiv cu cele de analiză de sistem în urma realizării evaluărilor.

Având în vedere faptul că la momentul elaborării Strategiei sus-menționate în Republica Moldova nu exista o agenție specializată de asigurare a calității, a fost declanșată o procedură internațională de licitare a acestor servicii de evaluare, la care ARACIS s-a prezentat și pe care a adjudecat-o, proiectul demarând în luna ianuarie 2014, cu o durată inițială estimată de 12 luni.

În acest context, având în vedere specificațiile din caietul de sarcini, faptul că ARACIS dispune de un set specific de indicatori pentru domeniul Drept, precum și de o Comisie Permanentă de Specialitate pentru acest domeniu, formată din 9 cadre didactice universitare de prestigiu în domeniul științelor juridice, respectiv de un număr de peste 50 de experți evaluatori cu pregătire juridică, care cunosc atât sistemul românesc de învățământ superior juridic, dar și pe cel internațional, inclusiv sistemul din Republica Moldova, a constituit un element important pentru ca activitățile solicitate să permită atingerea obiectivelor stabilite de către Ministerul Educației din Republica Moldova.

Algoritmul după care s-au derulat activitățile care au permis realizarea procesului de evaluare a programelor de studii universitare de licență în domeniul Drept și procesarea informațiilor obținute pentru elaborarea prezentului raport generalizat a fost unul de tip normativ-formativ-evaluativ, în sensul în care au fost implementate următoarele activități :

Activitatea 1 : Ajustarea metodologiei de evaluare externă a programelor de studii în domeniul Drept și a altor acte normative relevante în domeniu. Această activitate a fost un element esențial al procedurii de evaluare externă, fiind menită a permite organizarea celorlalte activități a căror finalitate a fost procesul de evaluare externă. Astfel, un număr de cinci experți ai ARACIS au analizat Metodologia propusă de ministerul educației și au realizat o serie de ajustări și adaptări ale acesteia, în conformitate cu cele mai noi practici europene din domeniu, Metodologia fiind completată cu un Ghid de evaluare și cu un Ghid destinat universităților cu privire la modul concret de evaluare.

Activitatea 2 : Formarea evaluatorilor interni și auto-evaluarea. Odată ce instrumentele de evaluare (metodologia și alte acte normative specifice) au fost ajustate, a fost realizată formarea evaluatorilor interni din cele 17 universități participante la proiect, având în vedere faptul că aceștia urmau să redacteze

rapoartele de auto-evaluare ce au stat la baza evaluării programelor de studii. Luând în considerare importanța acordată studenților în desfășurarea acestei activități, au fost incluși în acest proces de formare și studenți de la fiecare program de studii evaluat.

Din punct de vedere metodologic și logistic, sesiunea de formare a avut loc la Chișinău, pe durata unei săptămâni (în perioada 10-15 martie 2014), beneficiind de formare specifică din partea a 5 formatori ARACIS, câte trei cadre didactice și un student de la fiecare program evaluat, precum și reprezentanți ai Ministerului Educației al Republicii Moldova.

După formarea evaluatorilor interni, universitățile au avut la dispoziție o perioadă de zece săptămâni pentru a redacta rapoartele de auto-evaluare, pe care le-au depus la Ministerul Educației în luna mai 2014. În această perioadă, evaluatorii interni care au solicitat acest lucru au primit consultanță de la experții ARACIS.

Activitatea 3 - Activitatea de evaluare propriu-zisă, a fost organizată pe două paliere, după cum urmează:

- Prima etapă a inclus activități de evaluare, cu vizite de două-trei zile pentru fiecare program, la care au fost implicați câte trei experți pentru fiecare program și câte un student la patru programe. Vizitele de evaluare au avut loc în perioada 9-14 iunie 2014 și au presupus deplasarea în Republica Moldova a unui număr de 25 de experți evaluatori (20 cadre didactice 5 studenți), care au alaborat documentele de evaluare utilizate pentru realizarea rapoartelor de evaluare din care s-au extras elementele analizate în prezentul Raport generalizat. Această activitate a fost completată de o misiune suplimentară de evaluare la patru din programele evaluate, pentru consolidarea fișelor vizitei și pentru obținerea de detalii suplimentare, având în vedere nivelul scăzut de îndeplinire a standardelor în cazul acestora.
- Următoarea etapă a avut în vedere analiza rapoartelor de vizită și elaborarea rapoartelor de evaluare în variantă primară, după vizitele de evaluare, care s-a derulat în lunile iunie-iulie 2014;

Activitatea 4 - Redactarea unui raport generalizat privind rezultatele evaluării externe a programelor de studii la Drept pentru cele 17 programe de drept din instituțiile de învățământ superior participante, prin comparație cu un referențial din cel puțin o țară europeană.

Acest Raport prezintă în mod comparativ rezultatele obținute de cele 17 programe de studii universitare de licență în domeniul Drept, precum și rezultatele obținute de două programe de studii universitare de licență în domeniul Drept din România, cărora li s-au aplicat criteriile de evaluare din Metodologia de evaluare ajustată în cadrul proiectului și implementată în cadrul evaluărilor efectuate în lunile iunie-iulie 2014. Cele două programe utilizate ca referențial extern provin de la o instituție de învățământ superior de Stat (Universitatea Babes-Bolyai din Cluj Napoca), respectiv de la o instituție de învățământ superior particulară (Universitatea Danubius din Galați), fiind evaluate extern de către ARACIS în aceeași perioadă cu evaluarea din Republica Moldova.

Deși acest raport prezintă sub formă de tabel sintetic gradul de îndeplinire a programelor de studii evaluate, este de dorit ca lectura acestuia să nu fie asimilată unei ierarhizări sau clasificări între diferitele programe de studii, fiind recomandată o analiză conceptuală a calității percepute la nivelul fiecărui program de studii evaluat, raportat și la instituția organizatoare.

Odată cu finalizarea prezentului Raport se finalizează toate activitățile proiectului, care pot fi sintetizate prin următoarele obiective asumate și atinse :

- O metodologie de evaluare externă și alte acte normative ajustate;
- O sesiune de formare cu responsabili cu elaborarea rapoartelor de autoevaluare din instituțiile de învățământ superior, din care au rezultat 80 de persoane formate;
- Vizite de evaluare la 17 programe de studii universitare de licență de la universități de Stat și particulare din Chișinău, Cahul, Comrat și Bălți;
- 17 rapoarte privind evaluarea externă a programelor de studii de Drept evaluate;
- Un raport generalizat privind rezultatele evaluării externe a programelor de studii de Drept pe cele 17 programe prin comparație cu două referențe din România.

Raportul de față prezintă o analiză comparativă a rezultatelor obținute de cele 17 programe de studii universitare din domeniul Drept din Republica Moldova și de cele două referințe din România (Cap. I), ceea ce permite dezvoltarea unei analize SWOT cu privire la criteriile de evaluare și la programele de studiu (Cap. II), din care se pot

deduce o serie de aspecte de sistem, care țin de capacitatea instituțională, procedurile de admitere și asigurare a condițiilor de studiu pentru studenți, corpul profesoral, baza materială și științifică, managementul calității și calitatea managementului, precum și procesul educațional (Cap. III). Un ultim capitol este dedicat modului în care studenții, atât cei care au redactat rapoartele de auto-evaluare cât și studenții-evaluatori, au perceput nivelul de calitate al programelor supuse evaluării.

Capitolul I – Rezultatele procesului de evaluare externă

Procesul de evaluare externă a programelor de licență din domeniul Drept, realizat în mod sectorial, a reprezentat o premieră în Republica Moldova. Din analiza rapoartelor de evaluare, a fișelor de vizită și a rapoartelor de auto-evaluare se pot extrage o serie de considerații generale cu privire la unele tendințe ale sistemului de învățământ superior juridic din Republica Moldova.

Așa cum s-a specificat anterior, la evaluarea celor 17 programe de licență, au participat 20 de experți-evaluatori ARACIS, cadre didactice de prestigiu de la universități acreditate din România, din care 7 membri ai Comisiei Permanente de Științe Juridice din cadrul ARACIS, respectiv 5 studenți-evaluatori, din care 2 doctoranzi la instituții de învățământ superior acreditate din România.

Procesul de evaluare a durat câte două sau trei zile pentru fiecare program în parte, perioadă în care echipele de evaluare au analizat la fața locului elementele conținute în rapoartele de auto-evaluare, solicitând, acolo unde a fost cazul, elemente suplimentare.

Metodologia de evaluare s-a axat pe 7 criterii generice, însumând un total de 117 indicatori diferiți. Rezultatele procesului de evaluare sunt prezentate în Anexele 1 și 2, din care rezultă punctajele obținute de fiecare program evaluat, precum și punctajele pe care le-au obținut două programe de studii universitare de licență din domeniul Drept din România, cărora le-a fost aplicată aceeași grilă de evaluare.

Din totalul de programe evaluate, în cazul a patru dintre acestea, deși punctajul final era superior celui necesar pentru acreditarea pe trei ani cu plan de măsuri (peste 58 de puncte), punctajul obținut la criteriul referitor la eficacitatea procesului educațional (Criteriul B) a fost inferior pragului minim de 30 de puncte stabilit pentru acreditare. În celelalte cazuri, punctajul obținut la criteriul B a fost cuprins într-o plajă de la 36 la 48 de puncte, iar punctajul total a fost între 85 și 109,5 puncte.

Programele folosite ca referențial din România au provenit de la o universitate de stat și de la o universitate particulară, punctajele obținute de acestea fiind de 113 respectiv 111,5 puncte în total, din care la criteriul B 48 și, respectiv, 46,5 puncte.

Din analiza datelor prezente în tabelul centralizator din Anexele 1 și 2, putem extrage o serie de aspecte care solicită o analiză mai atentă cu privire la principalele probleme ale programelor de studii din domeniul Drept din Republica Moldova, respectiv o serie de elemente similare evidențiate în cazul programelor din România.

Astfel, o primă constatare care se evidențiază în cazul celor 17 programe din Republica Moldova este faptul că la peste 50% dintre acestea nu există în totalitate mijloacele necesare pentru realizarea obiectivelor asumate, fie că ne referim la resursele științifice (cursuri, monografii, note de curs, tratate etc.) sau la resursa umană. Totodată, în aproape aceeași proporție s-a constatat faptul că programele de studii și planurile de învățământ corespund parțial planului-cadru.

Totodată, experții evaluatori au subliniat existența unor neconformități ale modului de derulare a activităților educaționale, dintre care pot fi menționate următoarele :

- disciplinele de studii din planul de învățământ sunt prezentate cu unele abateri de la o succesiune logică;
- planurile de învățământ nu asigură întotdeauna posibilitatea realizării unui proces activ-participativ de învățare din partea studenților sau de utilizare a unor metode moderne de predare;
- titularii de discipline asigură parțial procesul educațional cu cursuri și alte materiale didactice elaborate de aceștia;
- bazele de date privind angajarea și evoluția profesională a absolvenților sunt incomplete;
- o parte din totalul de cadre didactice sunt implicate în cercetarea științifică, care își valorifică rezultatele cercetării prin elaborări de cursuri, lucrări de laborator, proiecte și teze;
- participări reduse la conferințe de specialitate ale cadrelor didactice și studenților;
- un număr redus de valorificări ale rezultatelor cercetării prin publicarea în reviste de prestigiu.

Mai multe detalii și interpretări se pot extrage din Anexele 1 și 2, în contextul în care în Anexa 1 sunt prezentate schematic toate punctajele, pentru o analiză comparativă, în timp ce în Anexa 2 se prezintă gradul de îndeplinire a criteriilor pe fiecare program în parte, justificându-se astfel punctajele evidențiate anterior.

Cu toate acestea, evidențiem faptul că deși în tabelul de la Anexa 1 programele evaluate sunt prezentate în ordinea punctajelor obținute, acest lucru nu poate constitui o ierarhizare sau clasificare, cu atât mai mult cu cât ordinea respectivă nu se regăsește și în cazul punctajelor de la Criteriul B, unde sunt programe care au obținut punctaje superioare față de programe care au realizat punctaje totale mai mari.

Capitolul II – Analiza SWOT

Activitățile de evaluare ale specialiștilor ARACIS au avut în vedere în primul rând domeniile, criteriile și indicatorii de referință incluși în Metodologia de evaluare a programelor de formare profesională în domeniul general de studiu Drept, aprobată prin Ordinul ministrului educației din Republica Moldova nr. 956/07.10.2013.

Pe de altă parte, în situațiile în care criteriile și indicatorii de referință au necesitat clarificări suplimentare, au fost luate în considerare normele legale în vigoare, dar și experiența acumulată la nivelul ARACIS și la nivel european în ceea ce privește aria de cuprindere a acestora.

Pentru ca rezultatele finale să reflecte în mod cât mai obiectiv situațiile cu care echipele de evaluare au avut ocazia să ia cunoștință, au existat permanent schimburi de opinii privind modul de apreciere și cuantificare a informațiilor obținute cu ocazia vizitelor.

Au rezultat, astfel, o serie de aspecte generale privitoare la contextul normativ și instituțional în care se desfășoară activitățile programelor din domeniul Drept în Republica Moldova, precum și la nivelul de adecvare la criteriile de evaluare stabilite de metodologia specifică.

Aceste constatări le grupăm mai jos într-o analiză SWOT ce-și propune să concretizeze un tablou obiectiv al realităților existente la momentul derulării activităților din proiect.

1. Puncte forte

- ✓ Existența voinței la nivel administrativ central de a introduce standarde de calitate sistemice ale învățământului superior în domeniul juridic;
- ✓ Deschiderea către adoptarea standardelor și experiențelor europene în materie
- ✓ Realitatea existenței atât a învățământului superior juridic public, cât și a celui privat
- ✓ Receptivitatea de care au dat dovadă instituțiile de învățământ superior în punerea în aplicare a noilor indicatori de calitate și evaluarea activității lor în temeiul acestora

2. Puncte slabe

- ✓ Cadrul juridic inadecvat. Legea învățământului nu conține dispoziții relevante privind calitatea procesului de învățământ, nu există o lege specifică în materie, iar proiectul Codului educației a fost adoptat în perioada evaluării programelor de studii.
- ✓ Legislația în vigoare permite organizarea programului de studii Drept la nivel de catedră (deși unitatea funcțională trebuie să fie facultatea), fapt ce induce posibilitatea nereprezentativității și a programelor respective din punct de vedere al numărului studenților și cadrelor didactice, precum și al calității activităților specifice.
- ✓ Programele de studii intens specializate (funciar, geodezie, cooperatie, criminologie) și, implicit, restrângerea rolului disciplinelor fundamentale, determină asimilarea insuficientă a cunoștințelor în domeniile tradiționale ale dreptului și acordă acestor programe, mai degrabă, caracteristici de programe masterale.
- ✓ Nivelul scăzut de salarizare a cadrelor didactice este de natură să diminueze gradul de implicare și stimulare a acestora și să afecteze, totodată, statutul lor în mediul social.
- ✓ Lipsa unui dialog instituționalizat funcțional între instituțiile de învățământ superior juridic publice și cele private.
- ✓ Nu este dezvoltată o cultură a cercetării, cu mici excepții, la nivelul instituțiilor de învățământ superior juridic. Sunt numeroase exemple de cadre didactice care nu au elaborat cursuri proprii sau nu le-au actualizat de

o perioadă îndelungată de timp, proiectele științifice sunt reduse ca număr, schimburile științifice internaționale sunt (exceptând spațiul rus și român) incipiente

3. Oportunități

- ✓ Comandamentele existente la nivelul societății privind asigurarea sistemului judecătoresc cu profesioniști care să beneficieze de un sistem de învățământ care să respecte standarde adecvate de calitate.
- ✓ Creșterea cererii pe piața forței de muncă de specialiști în domeniul juridic.
- ✓ Posibilitatea instituțiilor care organizează programe de învățământ cu un număr redus de număr de studenți și cadre didactice de a desfășura activități comune, stimulate eventual prin norme legislative, în vederea valorificării mai bune a resurselor umane și materiale
- ✓ Deschiderea instituțiilor de învățământ superior către relații de cooperare cu instituții partenere din străinătate, altele decât cele tradiționale.

4. Pericole/Amenințări

- ✓ Scăderea numărului de studenți pe fondul scăderii natalității și al fluxului masiv migratoriu în Europa și Rusia.
- ✓ Neclarități în ceea ce privește legalitatea derulării activității didactice la mai multe instituții de învățământ (există lacune legislative care permit posibilitatea existenței mai multor carnet de muncă pentru aceeași persoană), și, prin urmare, incertitudini privind gradul real de acoperire cu resurse umane.
- ✓ Nivelul insuficient de pregătire și de motivare a unui procent important de absolvenți ai învățământului preuniversitar, și, implicit, necesitatea unor reforme și la acest nivel.
- ✓ Insuficiența resurselor financiare și logistice pentru realizarea proiectelor de cercetare.
- ✓ La unele instituții de învățământ există o tendință inadecvată de izolare față de mediul științific și instituțional național prin organizarea procesului educațional în altă limbă decât cea oficială, afectând prin aceasta principiul

general al accesului nediscriminatoriu la programele de educație prevăzut atât de legislația Republicii Moldova cât și de standardele internaționale.

- ✓ Lipsa unui sistem funcțional de furnizare a informațiilor publice privind propriile activități și uneori reticența de a oferi astfel de informații (mergând până la dificultăți de acces în incinta instituției) nu sunt specifice în nici un fel instituțiilor de învățământ care prin natura lor sunt generatoare de cunoaștere și informații

Capitolul III – Analiza aspectelor transversale (de sistem)

Studiul comparativ al rapoartelor de evaluare întocmite de către experții ARACIS permite observarea unor stări de fapt referitoare la aspectele transversale ce au făcut obiectul analizei și pe care le sintetizăm în acest capitol. Ne referim, în continuare, la domeniile fundamentale ce definesc un program de învățământ de calitate și pe care responsabilii învățământului superior juridic din Republica Moldova le-ar putea lua în considerare în structurarea și desfășurarea programelor de studii.

1. Capacitate instituțională

- există programe de studiu care nu au clarificat statutul juridic.
- în unele situații fie lipsesc laboratoarele de specialitate ori nu sunt organizate, fie au dotări perimate.
- la nivelul întregului sistem de învățământ, este necesar a se acorda atenție elaborării documentelor sub formă tipizată și în regim special.

2. Studenți

- există probleme în ceea ce privește respectarea cifrei de școlarizare.
- unele instituții nu au baze de date privind angajarea și evoluția profesională a absolvenților.
- stagiile de activitate practică nu se derulează în toate situațiile în instituții specifice activităților jurisdicționale, ci în unele complementare acestora (geodezie, cooperăție, funciar, criminologie-psihologie).
- studenții au resimțit nevoia creșterii numărului de stagii activ participative și, totodată, diversificarea lor.

- mobilitățile academice internaționale în beneficiul studenților sunt reduse ca număr.
- se recomandă adoptarea de măsuri în vederea creșterii competitivității absolvenților și a gradului de angajare în domenii de specialitate relevante.
- se impune stimularea unui număr cât mai semnificativ de absolvenți în vederea continuării studiilor în cadrul programelor universitare de masterat.

3. Personalul didactic

- statele de funcții nu sunt standardizate ca format.
- există cadre didactice care desfășoară activități cu depășirea numărului de ore permis de lege.
- este necesar ca în toate situațiile să existe concordanță între disciplinele din norma didactică și specializarea științifică a cadrelor didactice.
- trebuie acordată atenția necesară acoperirii tuturor disciplinelor din planul de învățământ cu personal care deține titluri didactice și grade științifice/academice.
- activitatea de cercetare a unor cadre didactice este deficitară sau fără impact științific. Se recomandă stabilirea unor indicatori anuali privind rezultatele cercetării științifice pentru fiecare cadru didactic și monitorizarea gradului de îndeplinire a acestora.
- numărul proiectelor de cercetare în domeniu este redus.
- în multe situații cadrele didactice au participat în nume propriu la manifestări interne/internaționale, nefiind alocate fonduri financiare în acest sens.
- datorită constrângerilor financiare, instituțiile de învățământ nu aplică integral politici de promovare și motivare.
- se resimte necesitatea asigurării formării continue a cadrelor didactice în forme diversificate (pe lângă cele clasice: studii doctorale și module psiho-pedagogice).
- trebuie acordată atenția necesară evaluării sistematice și complete a personalului didactic și a cursurilor de către student, implicarea reprezentanților angajatorilor relevanți în procesul de evaluare a

programului, realizarea de către cadrele didactice a chestionarelor de autoevaluare și a evaluării colegiale, precum și derularea procedurilor de înlăturare a neconformităților.

4. Baza materială și științifică

- nu în toate cazurile sunt utilizate platformele electronice, alte mijloace TICE în procesul de predare-învățare-evaluare.
- fondul de carte aflat la dispoziția studenților existent în unele instituții este insuficient și neactualizat.
- în unele instituții evaluate literatura de specialitate străină aflată la dispoziția studenților este, preponderent, de expresie rusă, cea în limba oficială și în alte limbi de circulație internațională fiind mai puțin reprezentată.

5. Managementul calității/calitatea managementului

- se resimte necesitatea adaptării politicilor manageriale în domeniul calității în concordanță cu evoluțiile și bunele practici înregistrate la nivel intern și internațional.
- este necesară implicarea mai activă a partenerilor externi în activitatea de management a calității.

6. Planificare, realizarea și rezultatele programelor de studii.

- nu întotdeauna disciplinele de studiu sunt ordonate într-o succesiune logică.
- unele discipline au fost planificate la începutul perioadei de studiu, deși studenții nu au acumulat suficiente cunoștințe pentru a însuși tematica respectivă.
- în mod constant, evaluatorii au semnalat includerea unor discipline care nu sunt specifice programului de studii în domeniul Drept care încarcă în mod inutil curricula.
- în unele situații disciplinelor de specialitate juridică le-a fost acordat un număr de credite mai mic decât cel acordat unor discipline specifice altor domenii.

- există exemple în care planurile de învățământ sunt foarte încărcate, realizarea tuturor activităților prevăzute în acestea neputându-se realiza decât prin depășirea pragului legal al zilei de muncă.
- este necesară reanalizarea curriculumurilor, astfel încât să se elimine din acestea obiectivele supraîncărcate sau supraspecializate, precum și a suprapunerilor parțiale de conținut și uniformizarea strategiilor în sensul orientării spre învățarea activă a studentului. De asemenea, unele discipline având obiect de studiu complementar pot fi comasate.
- trebuie acordată toată atenția completării suportului curricular cu manuale, cursuri și alte lucrări științifice proprii ale cadrelor didactice, actualizate în concordanță cu evoluțiile interne și internaționale la nivel doctrinar și jurisprudențial.
- multe dintre lucrările cadrelor didactice sunt publicate în edituri sau periodice cu impact științific redus.
- există cadre didactice reticente în a utiliza tehnologiile informaționale în procesul predării și nu toate sălile de curs sunt dotate cu mijloacele tehnice corespunzătoare procesului de predare-învățare.

Cap. IV. Viziunea studenților

Una din principalele realizări ale Procesului Bologna a fost faptul că atât mediul academic cât și ceilalți actori și beneficiari ai procesului de educație din învățământul superior au perceput ideea că studenții sunt parteneri cu drepturi egale ale procesului de învățământ.

În calitate de membri ai Comisiilor pentru Evaluarea și Asigurarea Calității, studenții pot contribui la îmbunătățirea calității procesului de învățământ. De asemenea, ei pot influența conținutul rapoartelor de auto-evaluare prin integrarea opiniei lor în procesul de evaluare externă a calității la nivel instituțional, sub forma unui raport de auto-evaluare distinct de cel instituțional, care include opinia studenților în procesul integrat de evaluare instituțională.

În contextul procesului de evaluare externă a calității programelor de licență din domeniul Drept din Republica Moldova, ARACIS a decis să implice și studenții în acest proces, atât în ceea ce privește auto-evaluare cât și procesul de evaluare externă a calității.

În ceea ce urmează vom prezenta modul în care studenții de la programele evaluate au perceput calitatea acestor programe și au prezentat-o în rapoartele de evaluare, respectiv rezultatul evaluării efectuate de către studenții evaluatori ai ARACIS.

I – Viziunea studenților de la programele evaluate

Viziunea studenților din Republica Moldova, care au elaborat rapoartele de auto-evaluare la nivel studentesc, a evidențiat, în mare măsură aceleași elemente.

Din punct de vedere al elementelor pe care aceștia le-au evidențiat ca pozitive, acestea sunt legate de faptul că studenții sunt mulțumiți de oferta educațională, indiferent de instituție, considerând că o diplomă de jurist le este utilă pentru angajare pe piața muncii. De asemenea, majoritatea au prezentat în mod laudativ modurile de predare și cadrele didactice, precum și faptul că instituțiile de învățământ superior le asigură posibilitatea de a participa la stagii de practică, deși în unele cazuri acestea nu le sunt în mod efectiv utile, neavând loc la instituții relevante pentru exercitarea ulterioară a profesiei.

Elementele negative evidențiate în majoritatea rapoartelor de auto-evaluare sunt legate în principal de suporturile de curs, în unele cazuri acestea fiind insuficiente și cu bibliografii neactualizate. De asemenea, aceștia au evidențiat faptul că, deși programele de mobilitate existente, acestea sunt nepromovate corespunzător, studenții nefiind implicați în acest proces, mulți dintre ei neavând informații cu privire la aceste mecanisme. Un alt aspect problematic în acest cadru este și segmentul de mobilitate internă, dat fiind că nu există programe de schimb de experiență între universitățile din țară.

Un alt aspect semnalat ca problematic este faptul că suporturile de curs și articolele științifice, atât ale profesorilor cât și rezultatele cercetării realizate de către studenți, sunt publicate insuficient, atât în culegerile conferințelor cât și în reviste de specialitate, iar bibliotecile fie nu dispun de suficiente fonduri de carte specializate în domeniu, fie oferta este neactualizată.

În ceea ce privește dotările materiale, studenții au evidențiat faptul că în unele situații nu există posibilitatea de cazare în cămine, iar acolo unde există cămine acestea prezintă abateri de la normele tehnice și igienico – sanitare (toate căminele necesită un proces de modernizare, prin efectuarea unor lucrări de reparație capitală/curentă. O altă problemă în legătură cu caminele este și cea de suprapopulare în unele cazuri, cu 3 persoane în camere de 2 persoane și 5 persoane în camere de 4 persoane). De

asemenea, deși se susține că în universitate și în cămine există rețea WIFI, în multe din cazuri aceasta nu este disponibilă.

De asemenea, serviciile medicale oferite studenților, acolo unde acestea există, nu corespund în totalitate cerințelor normative în vigoare.

Punctînd aceste elemente studenții au făcut și o serie de recomandări pentru unele îmbunătățiri care sunt așteptate de aceștia, majoritatea fiind legate de dotările materiale.

Un element care a atras atenția evaluatorilor a fost faptul că unele dintre rapoartele studenților au fost elaborate sub coordonarea universităților sau erau semnate și de reprezentanții unora dintre instituțiile de învățămînt superior.

II. Viziunea studenților evaluatori

Studenții evaluatori au întocmit rapoarte de evaluare pentru fiecare program în parte, pentru a căror elaborare au studiat Rapoartele de Autoevaluare redactate de studenți și de universități pentru programul de studii universitare de licență din domeniul Drept, au analizat paginile web ale universităților/facultăților în care se desfășoară programele evaluate, după caz, iar la fața locului au participat la întâlniri cu conducerea Universității, cu studenții, cu absolvenții și cu angajatorii, deplasându-se în diverse locații ale Facultăților în legătură cu programele evaluate și studenții acestora (săli de curs, săli de seminar, laboratoare, biblioteci, secretariate, birouri ale diferitelor servicii universitare). De asemenea, studenții-evaluatori au solicitat o serie de elemente și materiale suplimentare pe durata vizitei și, în unele cazuri, evaluarea avînd loc în sesiune, au asistat la susținerea unor lucrări de licență.

Din analiza rapoartelor, care s-au axat pe evaluarea unor elemente legate de eficacitatea procesului educațional, de studenți, de resursele materiale și financiare, precum și de implicarea studenților în procesele de asigurare a calității, au rezultat o serie de aspecte care se impun a fi îmbunătățite.

În ceea ce privește criteriul generic referitor la eficacitatea procesului educațional, deși studenții s-au declarat în general mulțumiți de nivelul de pregătire al cadrelor didactice, a reieșit faptul că la unele discipline nu li se pun la dispoziție suporturi de curs, iar acolo unde acest lucru este realizat, acestea nu sunt întotdeauna actualizate și accesibile din punct de vedere științific.

Cu toate acestea, s-a evidențiat în cazul unora dintre programele evaluate că materialele didactice elaborate de cadrele didactice în ultimii 5 ani, acolo unde acest

lucru a fost realizat în proporție mare, sunt de o relevanță deosebită. Calitatea materialelor didactice a fost considerată a fi una de nivel și în concordanță cu ultimele evoluții în materie de tehnologii informaționale și în materia științifică. Studenții au apreciat unele din materialele publicate de o parte din instituțiile de învățământ superior ca fiind atractive, clare, explicite, incluzând teorie, dar și practică: spețe și rezolvarea lor, grile, întrebări pentru evaluări.

Din păcate însă, așa cum s-a constatat și în cadrul fișelor vizitelor, în unele din universități nu s-a publicat decât foarte puțin în ultimii cinci ani.

Totuși, deși studenții au evidențiat faptul că resursele bibliografice sunt în multe cazuri insuficiente și neactualizate, din analiza evoluției procesului de editare a suportului curricular și a materialelor didactice, în ultimii 5 ani, se observă în unele universități o tendință pozitivă de mărire a contingentului bibliotecii facultăților responsabile cu programele de domeniul Drept.

Un alt aspect menționat de studenți ca pozitiv este faptul că aceștia pot participa împreună cu cadrele didactice la manifestări științifice și conferințe, însă nu li se publică întotdeauna lucrările elaborate.

O altă problemă evidențiată este faptul că în unele instituții nu există acces la baze de date științifice online destinate activităților didactice și de cercetare (ex. EBSCOhost, IOPscience, SpringerLink, Cambridge Journals Online, Oxford Reference) așa cum există la unele din cele vizitate.

În ceea ce privește disciplinele studiate, studenții au evidențiat faptul că la unele universități, programele de studiu contin prea multe discipline de cultură generală, în timp ce unele discipline fundamentale juridice sunt reduse ca pondere, atât din punct de vedere al timpului alocat cât și al creditelor aferente, sau lipsesc în totalitate.

De asemenea, din discuțiile purtate cu studenții s-a evidențiat faptul că în general profesorii folosesc metoda clasică de predare a cursurilor, la care se adaugă predarea prin prezentarea de slide-uri atunci când aceștia consideră necesar, în unele cazuri fiind semnalate și metode interactive de studiu, în special la unele seminarii, unde se organizează procese simulate sau se lucrează pe grupe de câțiva studenți. Totodată, faptul că există formații de studiu mici constituie un avantaj în favoarea interacțiunii student-profesor.

Evaluarea studenților se face în general în conformitate cu reglementările în vigoare, deși au fost unele cazuri în care studenții prezenți la întâlnirile organizate cu echipa de

evaluatori au susținut faptul că formele de evaluare le sunt prezentate doar înainte de sesiune și nu la începutul semestrului, așa cum ar fi normal.

Cu privire la studenți, evaluarea s-a axat în special pe modul de atragere a studenților și de orientare în carieră a absolvenților, respectiv pe practică și mobilități, ca dovezi concrete ale calității formării dobândite.

Studenții evaluatori au concluzionat faptul că mecanismul cel mai răspândit de popularizare a specializării Drept este recomandarea din partea absolvenților, deși nu există rețele instituționalizate de *alumni* în adevăratul sens al cuvântului. În ceea ce privește orientarea în carieră, studenții au evidențiat o serie de metode, cea mai uzitată însă fiind discuțiile cu profesorii și în mai mică măsură, în unele instituții, acorduri de colaboare între universități și posibili angajatori, ceea ce reclamă o diversificare a acestor metode menite să le asigure absolvenților o mai bună orientare profesională.

În conformitate cu raportul de autoevaluare dreptul studenților la mobilitate internă și externă este asigurat. Cu toate acestea, în marea majoritate a cazurilor studenții nu aveau cunoștință de posibilitatea de a participa la mobilități academice, dorindu-și să fie implicați în astfel de mobilități dacă ar avea posibilitatea de a se susține financiar, deplângând astfel inexistența mobilităților externe/interne pentru studenți precum și a unei strategii efective de promovare a mobilităților în rândul studenților (Erasmus-Mundus etc) în cea mai mare parte a instituțiilor vizitate.

Cu privire la practică, studenții chestionați în cadrul vizitelor efectuate au evidențiat faptul că beneficiază de această posibilitate, dar au semnalat necesitatea diversificării stagiilor de practică oferite de către universități, în unele cazuri stagiile de practică fiind realizate doar la anumite instituții (procuratură/poliție) ceea ce nu asigură o formare unitară în domeniul tuturor profesiilor juridice. De asemenea, deși au fost evocate acordurile existente între universități și diferite instituții care primesc studenți în practică, s-a menționat în multe situații că în cea mai mare parte a cazurilor stagiile de practică sunt obținute prin forțe proprii de către studenți, existând riscul ca unii studenți foarte pregătiți să nu își poată face stagiul de practică într-o instituție care i-ar fi interesat ca urmare a unor chestiuni legate de transparența instituțională a structurilor unde se desfășoară astfel de stagii sau a imposibilității de a accede în instituția respectivă. Situația transparenței instituționale a fost ridicată în numeroase rânduri de către studenții evaluați, nu numai în ceea ce privește stagiile de practică, dar și integrarea pe piața muncii.

Din punct de vedere al resurselor disponibile, atât pe plan uman cât și material-financiar, studenții evaluatori au relevat un număr mic de cadre didactice la unele din programe, cu un grad de încărcare didactică foarte mare, cu efecte negative asupra calității și eficacității procesului educațional.

Studenții evaluatori au constatat că în unele din instituțiile vizitate sălile de studii erau dotate cu mobilier menit să asigure confortul studenților, în timp ce în altele condițiile nu erau la fel de adecvate procesului de învățământ. De asemenea, deși instituțiile afirmă că o mare parte din sălile de curs și seminarii sunt dotate cu tehnică multimedia (laptop, proiector, microfoane), respectiv laboratoare în care este instalat mobilier special, adaptat în funcție de tipul activităților desfășurate (informatică, etc.) s-a putut constata că în multe din sălile în care se desfășoară cursurile și seminariile nu există videoproiectoare pentru desfășurarea orelor într-o modalitate interactivă, însă studenții chestionați au afirmat că unii profesori folosesc videoproiectoare mobile și panouri de proiectare puse la dispoziție de instituțiile de învățământ superior.

Unele universități nu dispun de cămine proprii, cantine sau săli de sport. În aceste situații, universitățile facilitează accesul la cazare în cămine aparținând altor universități sau societăți private. Din păcate, deși unele cămine sunt într-o stare bună de funcționare, fiind bine întreținute, din discuțiile purtate cu studenții și din vizitele efectuate la fața locului a rezultat faptul că sunt necesare unele modernizări, în unele cazuri fiind efectuate unele lucrări de reabilitare. Cu toate acestea, a fost evidențiată o situație în care energia electrică din cămin este furnizată cu întreruperi, în baza unui program, lucru care afectează dreptul studenților la educație.

Alte inconveniente evidențiate au fost legate de faptul că accesul la rețeaua INTERNET este limitat în ceea ce privește aria de acoperire (Wifi), unii studenți evaluatori menționând faptul că pe parcursul vizitei de evaluare nu au putut avea acces la internet, precum și de faptul că au fost evidențiate abateri cu privire la suprafața ce revine unui student, fiind cazați câte trei studenți în camerele de două persoane și cinci studenți în camerele pentru patru persoane.

În final, implicarea studenților în procedurile de asigurare a calității este realizată în mod diferențiat în instituțiile vizitate, fiind evidențiate în unele cazuri inexistența unui centralizator privind evaluarea cadrelor didactice de către studenți, deciziile studenților în procesul de evaluare și îmbunătățire a calității academice nefiind vizibile la nivelul unora din rapoartele de autoevaluare al studenților și nici în anexele de la unele programe, iar în altele se remarcă faptul că evaluarea cadrelor didactice și a cursurilor de studii se efectuează periodic, prin chestionarea studenților, care oferă sugestii pentru îmbunătățirea procesului educațional.

Concluzii

În urma acestui proces de evaluare, primul de asemenea anvergură din Republica Moldova, se pot extrage următoarele concluzii :

- acest proces de evaluare sectorială a contribuit la conștientizarea de către instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova a importanței conceptului de asigurare a calității în învățământul superior, considerând utilă derularea de asemenea evaluări și în celelalte domenii de studii universitare;
- așa cum rezultă din gradul de îndeplinire a indicatorilor de performanță, atât autoritățile publice cu responsabilități în materie cât și instituțiile de învățământ trebuie să aibă în vedere acțiuni suplimentare în direcțiile pe care demersul de evaluare le-a identificat ca nefiind conforme în totalitate cu standardele prevăzute în metodologia stabilită;
- instituțiile de învățământ superior trebuie să se orienteze cât mai mult către cercetare și valorificarea rezultatelor acesteia, precum și să încerce să-și orienteze această activitate în raport cu nevoile pieței muncii;
- referitor la domeniul Drept, o tendință generalizată constatată de către echipele de evaluare rezidă în faptul că unele discipline fundamentale nu sunt suficient acoperite în termeni de încărcare orară și credite ECTS, deși conținutul științific presupus a fi asimilat de studenți este extrem de vast. Totodată, unele discipline de nișă (spre ex. Drept Medical, Drept Municipal, Drept Funciar) sau cele fără orientare juridică, nu își au rostul în economia unui program de studii universitare de licență din Domeniul Drept.
- în ceea ce privește studenții, s-a constatat faptul că, deși unele instituții aveau capacitatea de a școlariza un număr mare de studenți, resursa umană și baza materială conferind această posibilitate, cifrele de școlarizare repartizate anual de Ministerul Educației erau sub această capacitate. Cu toate acestea, din verificările efectuate la fața locului, s-a constatat faptul că existau depășiri ale acestor cifre în marea majoritate a cazurilor. Această situație implică necesitatea unor acțiuni de ordin normativ și instituțional pentru a se asigura corelarea între capacitatea instituțională de care dispun diverșii furnizori de învățământ superior și stabilirea unei capacități maxime de înmatriculare a studenților în anul I de studii de către Ministerul Educației. În urma acestui proces de evaluare, ARACIS a recomandat asemenea

plafoane la forma de învățământ zi, pentru fiecare din programele propuse spre acreditare;

Sistemul de învățământ superior juridic din Republica Moldova are premisele necesare pentru a putea susține formarea de competențe specifice domeniului, cu condiția luării în considerare a intervențiilor de natură normativă, instituțională și formativă, astfel încât deficiențele existente pe care le-au constatat evaluatorii ARACIS și care se regăsesc sintetizate și în acest Raport, să fie remediate, asigurând astfel implementarea unei culturi a calității în învățământul superior juridic din Republica Moldova.

*

* *

Atât conducerea ARACIS cât și experții-evaluatori doresc să aducă mulțumiri pe această cale atât Ministerului Educației cât și Instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova pentru modul în care s-au derulat toate activitățile legate de realizarea acestui proces de evaluare, apreciind gradul de deschidere către inovație și calitate de care au dat dovadă toți cei implicați în acest demers de importanță deosebită.

Reprezentant Consiliu ARACIS,

Prof. univ. dr. Luca Iamandi

Reprezentant Comisia de Științe Juridice a ARACIS,

Prof. univ. dr. Florea Măgureanu